

undersökning låg stenen med den runristade sidan uppåt som spång över en bäck vid Lärkegapet under Sisslagården, omkring 75 m. VNV om sin nuvarande plats. Denna plats markeras ännu av de båda stenar, som på var sida om ån tjänade som landfäste för runstenen. O. Montelius fann den 1873 »nedvrakt i sjelfwa ån. Den har i mannaminne legat på en åker, omkr. 300 alnar norr derom, som hör till Tofta». Montelius gav direktiv för stenens resning, men en sådan åtgärd företogs först omkring 1907 genom bybornas försorg.

Gråprickig granit med ett par längsgående kvartsband. Höjd 2,50 m., bredd 0,55 m. Upptill åt vänster har ett större stycke av stenen flagrat av. Detta lagades först provisoriskt med järnkrampor, senare genom Riksantikvarieämbetets försorg med stenkitt. De båda lodräta runradernas inre ramlinjer bilda skaft till ett hammartecken, det enda på någon västgötsk runsten. Hammarmärket är jämnt hugget och säkert. Att det inte är symmetriskt torde bero på att stenen redan vid ristningens utförande hade en begynnande spricka.

Inskrift:

takh : rispi : stn : paisi : rfti : burn : frita : harpa : kupih : pikn :
 5 10 15 20 25 30 35 40

Dag[r] resti sten þannsi æftir Biorn frænda, harða goðan þegn.

»Dag reste denna sten efter Björn, (sin) frände, en mycket god tägn.»

Till läsningen: Inskriften börjar utan sk. 6 **i**, grund men tämligen tydlig, möjligen ett efteråt tillsatt korrektur. R. 15 bör ha varit **n**. Någon bst är emellertid ej längre säkert skönjbar. Säve läser också i. 18 **æ** betecknar æ; bistavarna äro tydliga. På 25 **n** är bst nästan bortvittrad; att den varit **a** är dock uteslutet. 36 **k** har kort men säker bst. 39–40 **ih** står i stället för **an**, d.v.s. **a**-bst har placerats på nästföljande runa. Sedan har **n**-bst huggits lågt, så att den skär **a**-bst till vänster om hst. 43 **k** har kort bst.

»Emedan runorna woro mycket nötta och stenen, som låg mycket swåråtkomlig i ån, war öfwertäckt med slam och lemningar af vattenväxter, kunde jag icke få inskriften alldeles klar», skriver Montelius. Torins läsning avviker i vissa fall från ovanstående: 8 **p** utelämnad, 15 **a**, 22 **i**, 39–40 **an**; likaså Säves: 21 **r**, 39 **n**.

1–4 **takh** torde återge mansnamnet *Dagr* (se Vg 101). Att nom.-ändelsen saknas, kan sammanhånga med att följande ord börjar med *r*.

114. Bjärby sn, Töfta, Börjesgården.

Pl. 85.

Litteratur: B 953, L 1371, 1381?, T 38. J. Peringskiöld, Monumenta 9, bl. 55; P. E. Lindskog, En korrt beskrifning om Skara stift 5 (1816), s. 127; O. Montelius, Några fornminnen i Viste härad 1873 (ATA); K. Torin, Register 1875 (VFA); C. J. Ljungström, Brev 15/7, 1879 t. Riksantikvarien (ATA); R. Hjorth, Beskrifning öfver Åse härad (1902), s. 82; Handlingar 1917, 19, 22, 35 i ATA; N. Beckman i VFT 4: 1 (1920), s. 59 f.; O. Sjögren, Sverige 4 (1933), s. 308; H. Wideen, Västsvenska vikingatidsstudier (1955), s. 166 f.

Äldre avbildningar: J. Hadorph och P. Törnewall, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 953); O. Erlandsson, träsnitt (i T 38); Ljungström, teckning (i a. a., ATA).

Runstenen står sedan 1922 rest på norra sidan av en bäck c:a 2 km. NÖ om Grästorps kyrka, c:a 125 m. Ö om Töfta Börjesgården eller, som den också kallas, Töfta Bäckgården.

Träsnittet i J. Peringskiölds *Monumenta* har påskriften »Särsta sochn» (B 953: »Särestäd Sockn»; L 1371: »Särstads socken. Kyrkomuren»). P. E. Lindskog lämnar inga närmare lokalupplysningar. Den felaktiga ortsuppgiften torde bero på att platsen är belägen i gränsmarken mellan Bjärby och Särestad. Däremot torde Liljegrens uppgift »kyrkomuren» vara ett rent misstag, »ty stenen har påtagligen ej på senare tider blifvit förd från Särestads kyrka» (Torin), och någon annan källa än B 953 uppges icke av Liljegren. P. A. Säve och R. Hjorth ha förgäves sökt stenen i Särestads kyrka. Torin meddelar, att den vid hans besök låg »i Töfta Börjesgårdens åkergräde». C. J. Ljungström reste stenen på fyndplatsen 1879.

Fig. 178. Vg 113. Bjärby sn, Töfta, Lärke-
gapet. Efter teckning av Säve.

Fig. 179. Vg 114. Bjärby sn, Töfta, Börjesgården.
Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 953).

Mörkgrå gnejs. Höjd 2,50 m., bredd 0,72 m. Den hårda stenarten har väl bevarat runorna. Överst till vänster är ett stort stycke bortfallet, en runa har avlägsnats.

Inskrift:

· þuri : rispi : stin : þonsi : ift- : tuka : brupur : sin : harpa : kupan : trik :

5 10 15 20 25 30 35 40 45

Þori[r] resti sten þannsi æftir Toka, broður sinn, harða goðan dræng.

»Tore reste denna sten efter Toke, sin broder, en mycket god ung man.»

Till läsningen: R. 22 har fallit bort; av utrymmesskäl bör den snarast ha varit **i**, såsom å Vg 113, icke **r**. *Bautils* läsning 19–22 **ifr** är felaktig. Torin accepterar denna läsning. I *Bautil* är vidare 23 **t** utelämnad. *Bautil* och Torin ha slutligen 48 **r**. Liljegren följer *Bautil* men låter r. 25 vara **g**.

Om namnet *Toki*, som även förekommer på Vg 104, 124(?), 197, se Sö 252 och U 201.

Liljegren förtecknar, efter Lindskog (*En kortt beskrifning om Skara stift* 5, 1816), i *Runurkunder* under nr 1380–82 tre runstenar i Bjärby socken, dock utan angivande av närmare Ortsbestämmelse eller uppteckning av inskrifterna. Två av dem äro troligen identiska med Vg 113 och 114. Med den tredje avses möjligen en sedermera av Montelius (*Några fornminnen i Viste härad* 1873) beskriven, & Tofta Börjesgården »i en åker norr om Torpa bäck» funnen »stor, fyrkantig sten, som är slät och saknar inskrift».

Bärebergs sn, kyrkan.

Vid kyrkporten i Bäreberg finns en sten med diverse streck, vilka utan skäl förmenats vara runor.

115. Grästorps köping, (Tängene sn), Stora Västölet.

Pl. 86.

Litteratur: B 950, 993, L 1383, T 36. E. Benedicti, Anteckning 1672 (avskr. i J. P. Carlmark, *Antiqviteter* 1, Stifts- och Landsbibl., Skara); J. Peringskiöld, *Monumenta* 9, bl. 59; P. A. Säve, *Berättelse* 1863, s. 103 f. (ATA, tr. i *ATS* 3, 1873, s. 137); K. af Schmidt, *Antiqvariska Anteckningar från Västergötland och Åse härad* 1872, s. 84 (negativt, ATA); O. Montelius, *Några fornminnen i Viste härad* 1873 (ATA); R. Hjorth, *Beskrifning öfver Wiste härad* (1902), s. 28; N. Beckman i *VFT* 4: 1 (1920), s. 59; O. v. Friesen i *Runorna* (*Nordisk kultur* 6, 1933), s. 177; O. Sjögren, *Sverige* 4 (1933), s. 310.

Äldre avbildningar: J. Hadorph, bläckteckning (i Annotationskladd i Peringskiölds *Monumenta*); J. Hadorph och P. Törnwall, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* samt B 950); U. Christofersson bläckteckning 1687 (i KB F 1 7 a, bl. 8); J. Hadorph och U. Christofersson, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 993); Säve, bläckteckning (i a. a.); O. Erlandsson, träsnitt (i T 36); v. Friesen a. a.

Runstenen står rest invid Grästorps station på en gravkulle 50 m. N om Västölet, Grästorp nr 361, och 600 m. ÖNÖ om Grästorps kyrka. Grästorps köping, som är skild från Tängene sn, har inkorporerat Västölet.

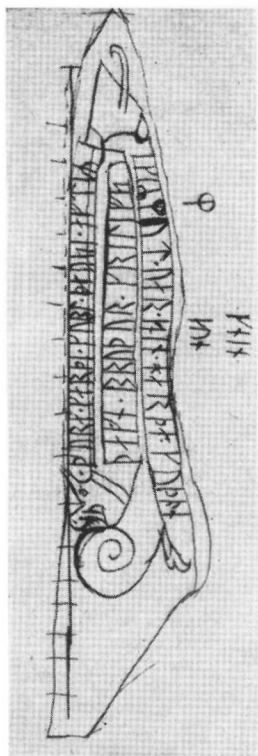

Fig. 180. Vg 115. Grästorps köping, Stora Västölet. Efter teckning av Hadorph.

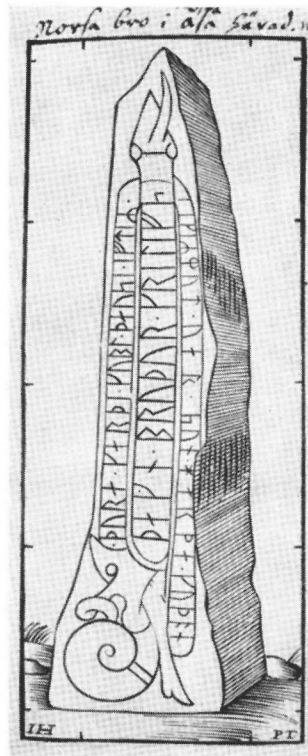

Fig. 181. Vg 115. Grästorps köping, Stora Västölet. Efter träsnitt i Peringskiölds *Monumenta* (B 950).